
MIODRAG PETROVIĆ

TIRNANIĆEVA FORMULA

Principi koji se odnose na filmove što se snimaju za dvoranu isti su kao i principi koji se odnose na filmove snimljene posebno za televiziju.

Luis Herman¹⁾

U ovom časopisu²⁾ Bogdan Tirnanić je, u rubrici Tribina, objavio članak pod naslovom „Pejtonologija”. Čini mi se da odavno, u jednom ozbiljnom časopisu, nisam pročitao konfuzniji tekst. Smisao ovog članka teško je shvatiti u potpunosti, a po nivou raspravljanja, po njegovoj metodologiji, svakako spada u red odličnih primera kako se putem čiste improvizacije ideja ne može postići čak ni jasnoća izlaganja misli, a o uklapanju svih tih proizvoljnih pojednosti u jednu celinu i da ne govorim. Jer, ako neko želi da reši neki problem, a Tirnanić očigledno nije ni imao drugu želju, on pre svega mora, po logici stvari, prvo da ga postavi; da naznači sa kog aspekta će problem koji je postavio rešavati. U Tirnanićevoj „Pejtonologiji” tema je televizijska serija. Ali ako pročitavši članak nismo u stanju da precizno utvrdimo pristup temi, onda će nam i cilj ovog teksta ostati zagonetan. Sama tema jeste slojevita, ona se može razmatrati višestruko: estetski, psihološki, dramaturški (s obzirom da se radi o „dramskoj vrsti”, kako i sam Tirnanić kaže već u ekspoziciji) ili sa sociološkog aspekta. Međutim, osnovni cilj ostaje mutan, posle čitanja ovog članka. Tirnanić nije jasno rekao, odnosno nije se mogao steći utisak o tome, našta se on koncentrisao.

O samom naslovu „Pejtonologija” još je teže dati bilo kakav sud. Naslov nameće misao da se tu radi o tv-serijama američkog tipa, ali konfuzija nastaje kada iz teksta vidimo da Tirna-

¹⁾ Luis Herman, *Scenario za film i televiziju*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Beograd, 1976.

²⁾ Bogdan Tirnanić, „Pejtonologija”, *Kultura* br. 32, Beograd, 1976.

nić govori o tv-serijama uopšte. Tako se ne može ni govoriti o tome za šta se sam Tirnanić zalaže: za koji tip tv-serije. Ili je on u suštini protiv ove komunikacije televizije s gledaocima, bez obzira na to da li je sama tv-serija dobra ili loša. Verovatno je u pitanju ovo drugo, jer po Tirnaniću, tv-serije nemaju nikakvu vrednost s obzirom da su „jedno sadržinsko ništa”. Neko je jednom rekao da u metodologiji postoji sistem „sačme”. Tirnanićeva „Pejtonologija” navodi nas na misao da smo pronašli najbolju formulu za potvrdu ovog shvatanja.

Za Bogdana Tirnanića koji se ovim člankom pridružuje „profesionalnim istraživačima televizijskog izopačenja”, televizijska serija je „jedan od fenomena koji najviše zbunjuju, pre svega zbog toga što se serija ponaša gotovo suprotno zakonima koji uslovljavaju poredak stvoren u svakoj dramskoj umetnosti”. Evo već na početku „Pejtonologije” jedne apstraktne i proizvoljne formulacije. I onda kada nemaju nikakvu drugu vrednost, i onda kada su „jedno sadržinsko ništa”, tv-serije potpuno „Gradića Pejtona” (ovde mislim na holivudske proizvode) pravljenе su dramaturški, pa i rediteljski i glumački, na najvišem profesionalnom nivou. Ako za ovakve serije kažemo da su po duhu malograđanske — pa ih posle godinu dana emitovanja skinemo sa repertoara sa tom motivacijom — niko nikada nije tvrdio da su one loše, posmatrano sa aspekta dramaturgije. Nijedna dobra dramaturgija nikada ne garantuje i visok umetnički nivo. To su dve potpuno različite stvari, svejedno da li se radi o pozorišnom, filmskom ili televizijskom delu. Prema tome „poredak stvoren u svakoj dramskoj umetnosti” mora se poštovati i gotovo je apsurdno tvrditi da Holivud ne poštuje ovaj poredak.

Tirnanić je na jednom mestu svoje „Pejtonologije” napisao: „...ali smo skloni da i bez konkretnih dokaza verujemo...”, što, čini mi se, najbolje karakteriše suštinu njegovih stavova. Jer kako bih inače mogao protumačiti stav: „ispada da su najbolje televizijske serije one koje najduže traju”.

Zbog čega Tirnanić obraća posebnu pažnju dužini tv-serija? Zbog čega, kad i sam kaže, da se niko nikada „nije usudio da ustvrdi kako su, na primer, tako debele knjige poput romana *Prohujalo sa vihorom* automatski bolje od evidentno tankih knjižica tipa *Stranca* samo zato što duže traju”. Ako se, eto, Tirnanić slaže da to niko nije „ustvrdio” kada se radi o romanu, zbog čega onda izvlači to kao problem kada je reč o seriji? Verovatno zbog toga što naš „istraživač” misli, da će mamutske serije doneti daleko više materijalne koristi redite-

ljima tih serija od onih što traju kraće. Ovakav stav mogao bi imati svoju logiku jedino ako bi se posmatrao jednostrano, ne uvažavajući svu složenost problema vezanog za „definiciju kvaliteta”. Međutim, to nije Tirnanićev cilj, mislim — jednostranost. Naprotiv, on problem serije posmatra do te mere „složeno” da ja više, kao što sam već rekao, i ne znam o čemu on u stvari govori.

Tirnanić citira Tomasa Mana: „Može li se pripovedati vreme, ono samo, kao takvo, samo po sebi? Zaista ne; to bi bio lud poduhvat. Pripovetka u kojoj bi se pripovedalo: ‚Vreme je proticalo, vreme je prolazilo, vreme je teklo’ — to bez sumnje niko pri zdravoj pameti ne bi nazvao pripovetkom”, da bi ovo Manovo mišljenje uporedio sa serijom i zapisao sledeće: „Televizijska serija, koju danas mnogi povezuju sa obnovom pripovetke, menja, ili, u najboljem slučaju ne priznaje takvu zakonitost: ona ne ispunjava vreme, već vreme ispunjava nju, pa ako je Tomas Man bio ubeđen kako je pripovedanje vremena i njegovog proticanja lud poduhvat ‚kao kada bi neko došao na sumanutu misao da čitav sat drži jedan isti ton ili akord i da to nazove muzikom’, onda ga televizijska serija demantuje upravo time što svoju pripovednu formu zasniva na protezanju istog tona ili akorda kroz više desetina nastavaka.” Pre svega trebalo bi prvo da se složimo da serija ima „pripovednu formu”, ali pošto sam ubeđen da serija „pripada dramskoj vrsti”, a to je i sam Tirnanić napisao (doduše on je rekao da je to samo po „spoljnim obeležjima i po narativnoj tehnici”), onda se ona nikako ne može služiti „pripovednom” već *jedino dramskom* formom. Dramska i pripovedna forma, ako se ne varam, nemaju mnogo zajedničkog, bez obzira na rezultate do kojih je Tirnanić došao, a pre svega kada se radi o filmskom ili televizijskom delu. Ako se složimo da su roman ili pripovetka literarno delo a da je scenario za film ili televiziju samo jedna „faza” do konačnog oblika, onda ta činjenica već dovoljno govori da i forma mora biti sasvim različita. Prema tome ne vidim nikakvo ogrešenje o „zakonitost” koju je proklamovao Tomas Man, pre vidim ogrešenje Bogdana Tirnanića o Mana, jer je istaknuti pisac govorio o jednom drugom vremenu. Neka Tirnanić svakako još jednom pročita *Čarobni breg*.

Bogdan Tirnanić nikako ne može da shvati kako to da baš kod „takozvane intelektualne publike” tv-serije nailaze na najbolji prijem. To je problem koji ga strašno muči, pre svega stoga što se „u jednom nastavku neke serije koja je izašla na glas kao uspešna praktično ništa ne događa, pa čak i kada se govori o ratu sve-

tova, kosmičkim istraživanjima ili velikoj odiseji osvajanja Zapada", a i zbog toga što su baš ti ,takozvani intelektualci' učili školu i po ,dvadeset godina' pa ipak „nisu naučili razliku između ,pravih vrednosti' i ,jeftine zabave'. „Pejtonologija" je izuzetna prilika da bar sad isprave propušteno! Da shvate već jednom da je „junak serije osuđen na stanje bez promene: kratak boravak šerifa Meklauda u Njujorku znači da se on nikada više neće vratiti u Taos, baš kao što tamo nikada nije ni bio"... i da shvate da ih šerifove avanture ne smeju zabavljati kad je on „čovek oštećene biografije", i da shvate, što je najbitnije, da prepričavajući epizodu svoje omiljene serije „objektivno nisu u stanju da rekonstruišu bilo šta značajno u vezi sa junakom koji ih toliko privlači" i time sebe dovede u veoma neprijatnu situaciju da je „oduševljenje koje pokazuju za dotičnu seriju po svemu sudeći malo infantilno". Jer čemu ta epizoda ako se ne može prepričati! Jedan od suštinskih problema koje Tirnanić postavlja u svojoj „Pejtonologiji" je: može li se epizoda prepričati?!

„Malo više jasnoće u ovaj omamljujući galimatijas možemo uneti tek paralelnom analizom dveju serija, jedne loše i druge dobre" — kaže Tirnanić na jednom mestu, ali do takve „analize" neće nikada doći, ukoliko sledeće reči ne uzmemo kao najavljenju analizu: „Dok je u slučaju promašene serije uvek lako uočljiva bitna razlika u kvalitetu i smislu zbivanja između dva nastavka, dotle ravna dramska linija iz primera dobre serije sve elemente sadržaja i ekspresije standardizuje do te mere da između dva nastavka ne postoji apsolutno nikakva razlika. Očito, dakle, da je jedan od osnovnih preduslova za uspeh televizijske serije u prethodnom pomnom dramaturškom eliminisanju svega onoga što bi moglo dovesti do suvišnih oscilacija, skokova ili dramskih preokreta, i jedna dobra televizijska serija nalikuje ravničarskom pejzažu u kome ste jedino svesni gotovo opipljivog proticanja vremena. Nazovi literarna metafora kojom sam okončao prethodnu rečenicu direktno uvodi u rešenje enigme: jedna televizijska serija je dobra samo tada kad je njen isključivi sadržaj proticanje vremena, ili što je isto, trajanje". — Ne može biti shvatljivije! Ako bi se ovo Tirnanićevo „rešenje enigme" uzelo kao formula, ono bi bilo od fantastične koristi za naše televizijske urednike pri kupovini tv-serija. Jer dileme nema, uverava nas Tirnanić. Enigma je rešena! Loša je ona serija koja dugo traje ili, ako vam se više dopada, dobra je ona serija koja kratko traje. Međutim, urednici naših televizijskih centara opet nisu dobili celovitu formulu s obzirom da Tirnanić nigde ne kaže da li se njegova „rešena enigma"

odnosi samo na holivudske serije ili na serije uopšte. Tako će ovaj problem ipak ostati otvoren. Šteta, tako je dobro rešen!

Ako sam bar donekle razumeo Tirnanićevo „profesionalno istraživanje” i ako on zaista misli da svojom formulom vrednuje sve tv-serije, pokušao bih da mu pomognem: italijanske, mnoge američke, neke naše i pre svega engleske tv-serije bile su dobre i pored toga što su dugo trajale. S druge strane, bilo je i veoma loših serija koje su kratko trajale. Ovim putem, kao što se vidi, nemoguće je stići do cilja. Doduše, ne želim da se upuštam u „paralelnu analizu”, ali moram reći, da dužina jednog dela uvek zavisi od materijala kojim autor raspolaže, a ja ću delo vrednovati prema njegovim umetničkim dostignućima, prema društvenim, estetskim i dramaturškim vrednostima, već prema tome o kakvoj vrsti dela se radi, ne uzimajući u obzir njegovu dužinu. Ako se zaista još niko nije usudio da „ustvrdi” da je roman *Prohujalo sa vihorom* i pored svoje dužine bolji od „tankih knjižica tipa *Stranca*”, onda to nije „ustvrdio” baš zbog toga što dela kao što je *Stranac* nisu „tanke knjižice” upravo po umetničko-estetskim merilima, po kojima je jedino moguće nešto „ustvrđivati”. Pomenuću i ja Tomasa Mana i podsetiti Bogdana Tirnanića, da je ovaj pisac, koga izgleda obojica podjednako cenimo, u Nameri za svoj *Čarobni breg* napisao sledeće: „Mi ćemo opširno pričati, verno i temeljno, — jer kad je zanimljivost kakve priče ili dosada koju ona pričinjava zavisila od prostora i vremena koje je iziskivala? Bez straha od odijuma preterane brižljivosti, mi smo pre skloni mišljenju da je zaista zabavno samo ono što je iscrpno i temeljno.”

Sem o serijama, Tirnanić u svojoj „Pejtonologiji” govori i o nekim opštim problemima televizije: o direktnom prenosu, o komparaciji televizijske i filmske slike, o televizijskom doživljaju. S nekim teoretičarima se slaže, neke negira, ali uvek ostaje dosledan svom stilu, uvek teži da bude i oštar i duhovit i novinarski lak i naučan, a pri svemu najbolji je u — nejasnosti. Kulminacija duhovitosti i ironičnosti je poziv gledaocima za „novi nastavak vašeg omiljenog serijskog filma” i poslednja rečenica „Pejtonologije”: „Zbilja, da li bi Šekspir, da živi danas, pisao scenarija za televizijske serije?” Na ovo pitanje ne bih mogao da odgovorim, a verujem da bi ono zadalo velike glavobolje i skupu šekspirologa. Dok se ne pronade odgovor, oni koji vole tv-serije ne moraju gubiti vreme: svake druge nedelje u emisiji „Nedeljom popodne” Tirnanić u „Filmskoj an-

tologiji" bira „najbolji poljubac“, „najbolju tuču“, ili... već nešto „najbolje“, a i sam se slika u toj emisiji, koja će, verovatno, dugo trajati. U sam izbor ne mora se sumnjati, budući da je Tirmanić „posle Vicka Raspora i Branka Vučićevića svakako najbolji jugoslovenski filmski kritičar“, kako kaže Ranko Munitić u poslednjem broju lista „Film“, a to je, nema sumnje, kompetentno mišljenje.

